

”Vi har till och med två gubbar som hjälper till med städningen”

– Hur genus görs i byautvecklingsföreningar med exempel från Umeå kommun

”We even have two men helping us out with the cleaning”

– How gender is constructed in local voluntary associations in Umeå municipality

Jennie Bergvall Lindström

"Vi har till och med två gubbar som hjälper till med städningen"

- Hur genus görs i byautvecklingsföreningar med exempel från Umeå kommun

"We even have two men helping us out with the cleaning"

- How gender is constructed in local voluntary associations in Umeå municipality

Jennie Bergvall Lindström

Handledare: Yvonne Gunnarsdotter, Sveriges lantbruksuniversitet
Institutionen för stad och land,
avdelningen för landsbygdsutveckling

Examinator: Malin Beckman, Sveriges lantbruksuniversitet
Institutionen för stad och land,
avdelningen för landsbygdsutveckling

Omfattning: 15 hp

Nivå: Grundnivå, G2F

Kurstitel: Självständigt arbete i landsbygdsutveckling

Kurskod: EX0523

Program/Utbildning: Agronomprogrammet - landsbygdsutveckling

Utgivningsort: Uppsala

Publiceringsår: 2017

Omslagsbild: *Kläppstugan i Gravmark. Foto: Jennie Bergvall Lindström*

Upphovsrätt: Samtliga bilder i arbetet publiceras med tillstånd från upphovsrättsinnehavaren

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Genus, genussystem, genuskontrakt, makt

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land

Sammanfattning

Föreningslivet på landsbygder genererar många olika värden, så väl sociala som ekonomiska. Då många föreningar arbetar för lokalsamhällets utveckling och framtid, blir det angeläget att undersöka hur genus görs inom dessa sammanhang. Denna uppsats syftar därför till att undersöka hur genus görs inom byautvecklingsföreningar.

Undersökningens material bygger främst på intervjuer och observationer och är hämtat från tre olika föreningar i orterna Gravmark, Holmön och Norrmjöle i Umeå Kommun. Med hjälp av analytiska begrepp från den feministiska forskningen har materialet sedan teoretiserats ur ett genusperspektiv.

Resultatet visar främst att män och kvinnor separeras genom olika ansvarsområden, arbetsuppgifter och genom bilden av män och kvinnor som essentiellt olika. Denna bild skapar också en känsla av att segregeringen mellan könen hör till sakernas naturliga tillstånd. Detta riskerar att legitimera och cementera orättvisor mot båda könen. Uppdelningen mellan könen omfattar också en viktig maktaspekt då olika slags ansvar ger möjlighet till olika slags handlingar och därmed faktisk påverkan. Själva isärhållandet av kvinnor och män möjliggör därför görandet av genus.

Abstract

Local voluntary associations in rural areas generate both social and economic values. Many of these associations are, in different ways, striving for a sustainable future for their communities. This in itself is a strong reason for examining how gender is constructed in these particular contexts. This bachelor thesis is based on interviews and observations from three different local voluntary associations in Gravmark, Holmön and Norrmjöle in Umeå Municipality. The material has then been theorized from a gender perspective.

The results show that men and women are separated by different areas of responsibility, different job tasks and by the underlying thought that men and women are essentially different from each other. This thought also creates a conception that the segregation between the sexes is the "natural order"; a nature's law. This can then be used as a legitimate reason for justifying inequities for both sexes. The segregation between men and women also covers an important aspect of power, as different responsibilities provide possibilities for different actions. The segregation between men and women enables, and recreates, the construction of gender.

Innehåll

Inledning	4
Syfte	5
Föreningslivet	5
Landsbygders män och kvinnor	5
Umeå Kommun	6
Tillvägagångssätt	7
Utgångspunkter	7
Avgränsning och urval	7
Intervjuundersökning	7
Analys.....	8
Kritiskt förhållningssätt.....	8
Etik	9
Teoretiska perspektiv	10
Genus eller kön?	10
Manlighet och kvinnlighet	10
Genussystem.....	11
Genuskontrakt	11
Makt.....	11
Orterna	13
Gravmark	13
Holmön	15
Norrmjöle.....	17
Analys.....	18
Ansvarsområden.....	18
Arbetsuppgifter.....	22
Skapandet av manlighet och kvinnlighet.....	25
Kontextens betydelse	27
Slutsats	29
Källor och litteratur	30

Inledning

”Vi har till och med två gubbar som hjälper till med städningen här hos oss!”

Citatet ovan kommer från en man som jag ringde tidigt i våras med anledning av att jag sökte föreningsaktiva personer att intervjua till min uppsats. Just denna intervju blev aldrig av, men det han sa fastnade hos mig då det på ett så konkret sätt sammanfattade vad jag ville undersöka. Hur kvinnlighet och manlighet skapas i en viss kontext, det vill säga: *hur genus görs*. Mannen, som var väldigt trevlig och hjälpsam, sa det inte med någon tanke på att det kunde uppfattas som annat än positivt: han lyfte ju fram det som ett gott exempel. Men just det faktum att det framställs som något att vara stolt över, visar ju också att män som städar inte är något att ta för givet i alla sammanhang. Uttrycket ”hjälp till” talar också för att det egentliga ansvaret kanske ligger hos någon annan.

Under min studietid är det mycket som har intresserat mig inom landsbygdsutveckling, men något som jag känt extra mycket för är hur människor organiserar och engagerar sig i lokalsamhällen. Föreningslivet på landsbygder är betydelsefullt på en mängd olika plan. Den i vissa fall bristande tillgången på statlig service eller kommersiella resurser blir en bidragande orsak till det ansvarstagande som lokalsamhällen själva tar för att uppnå utveckling eller förändring.¹ Det finns många exempel på hur människor har slutit sig samman och via lokala föreningar grävt fiber där varken staten eller marknaden gör det, köpt upp affärer och/eller skolor som hotats av nedläggning, eller på andra sätt organiserat sig för bygdens gemensamma intressen. Ur det perspektivet blir lokala föreningar inte bara en social mötesplats, utan även ett sätt för bybor att själva kunna hantera frågor som berör bygdens utveckling.²

Allt vi gör, som individer så väl som kollektiv, genomsyras av föreställningar om hur vi människor ska vara beroende på om vi är män eller kvinnor. För det är oftast dessa kön det talas om: mannen och kvinnan. Här går det att tala om *genuskontrakt* som outtalade ”regler” för hur män och kvinnor bör vara, se ut eller agera.³ Vi lever dessutom i ett samhälle där män som grupp strukturellt överordnas kvinnor. Detta görs överallt där vi människor är: i städer såväl som på landsbygder. Inom begreppet genus ryms därför en maktdimension som är viktig att synliggöra och undersöka. Om just detta skriver exempelvis Yvonne Hirdman såhär: ”Att blottlägga hur det görs genus och hur genus verkar är, vid sidan av de konkreta handlingarna för att förändra verkligheten, den mest verksamma strategin för att underminera genusgörandets fortsatta orättvisor.”⁴

Med tanke på den betydelsefulla roll som föreningslivet har för landsbygder idag och då många av dessa arbetar för bygdens utveckling och framtid, menar jag därför att det är både relevant och viktigt att undersöka hur genus görs inom just dessa forum.

---

¹ Stenbacka, Susanne. *Byanätsprocessen: teoretiska utgångspunkter för att förstå det lokala ledarskapet*, s. 4

² SOU 2016:26. Parlamentariska landsbygdskommitténs delbetänkande, s.232

³ Hirdman, Yvonne. *Genussystemet – reflexioner kring kvinnors sociala underordning*, s.54

⁴ Hirdman, Yvonne. *Genus – om det stabila föränderliga former*, s.6

Syfte

Syftet är att undersöka hur genus görs inom byautvecklingsföreningar, genom exempel från föreningar i orterna Gravmark, Holmön och Norrmjöle i Umeå kommun. För att kunna besvara detta så har jag formulerat följande forskningsfrågor.

- Hur ser genuskontrakten ut i föreningarna?
- Hur upprätthålls dessa?

Föreningslivet

Sverige har en lång tradition av föreningsliv, såväl i städer som på landsbygder. Idag finns det fler föreningar på landsbygder än i stadsområden och allra vanligast är det med idrottsföreningar, intresseorganisationer och religiösa församlingar.⁵ Föreningars roll i lokalsamhället är värdefulla ur flera aspekter: det skapar dels viktiga sociala mötesplatser för byborna vilket bidrar till en starkare gemenskap, dels en kollektiv identitet och på så vis *socialt kapital*.⁶ Socialt kapital kan ses som när nätverk, relationer och förtroende mellan grupper eller individer i en viss kontext utgör en viktig resurs för lokalsamhällets utveckling.⁷

Landsbygders män och kvinnor

Susanne Stenbacka menar att ”manligt” och ”kvinnligt” får olika innebörd beroende på om det sammanförs med stad eller landsbygd. I media framställs gärna den rurala mannen som väldigt stereotypiskt maskulin: han intresserar sig för jakt, fiske och skytte, bilar och skotrar och han framställs många gånger som fåordig och fysiskt arbetande.⁸ Bilden av den rurala kvinnan är dock inte lika tydlig. Malin Rönnblom diskuterar i sin avhandling ’Ett eget rum’ om hur kvinnor på glesbygden framställs, och menar att vi många gånger inte möts av någon bild alls. När vi väl gör det så porträtteras hon ofta som en ”vanlig” kvinna som kanske intresserar sig för matlagning och/eller hantverk. Ibland kanske hon även har ett företag, men detta framstår sällan som något vinstdrivande eller som skapar arbetstillfällen för bygden.⁹ Landsbygder målas dessutom många gånger upp som ”förgubbade”, alltså miljöer där äldre män är i klar majoritet. Stenbacka menar att landsbygders starka koppling till jordbrukssektorn, som ju länge ansetts vara manlig, kan vara en förklaring till detta. Yrket bonde har även traditionellt uppfattats som något manligt och kvinnans roll i jordbruket har på så vis många gånger osynliggjorts.¹⁰

I denna bild finns även en underliggande tanke om att landsbygder skulle vara mer bakåträlvande och patriarkala än städer. Denna tanke bygger på en jämförelse med staden, vilken gärna målas upp som den jämställda plats där all utveckling sker. Rönnblom menar att genussystemen visserligen kan se olika ut i stad och land men diskuterar inte vidare graden av förtryck. Istället poängterar hon att det i detta resonemang helt saknas ett perspektiv om landsbygder och städers olika förutsättningar, vilket gör att vägarna till förändring därför kan se olika ut.¹¹

Stenbacka och Gunnel Forsberg menar att denna schablonbild är negativ för landsbygders utveckling. Om sådana bilder och myter förekommer tillräckligt ofta kan de på ett omedvetet

⁵ Elmquist, Tobias. *Allt om föreningsliv och kultur på landsbygden*, Allt om landet. s.10

⁶ SOU 2016:26. Parlamentariska landsbygdskommitténs delbetänkande, s.153

⁷ Stenbacka, Susanne. *Byanätsprocessen: teoretiska utgångspunkter för att förstå det lokala ledarskapet*, s. 4

⁸ Stenbacka, Susanne. *Män utanför städerna: om konstruktionen av rurala maskuliniteter och identiteter under förändring*, s. 5

⁹ Rönnblom, Malin. *Ett eget rum? Kvinnors organisering möter etablerad politik*, s.33

¹⁰ Stenbacka, Susanne. *Män utanför städerna: om konstruktionen av rurala maskuliniteter och identiteter under förändring*, s. 26

¹¹ Rönnblom, Malin. *Ett eget rum? Kvinnors organisering möter etablerad politik*, s.34

plan upplevas som sanningar också av de som själva bor där.¹² Jag vill därför tydliggöra att det material jag presenterar på sätt och vis blir unikt för just dom platser jag undersökt, men konstruerandet av genus är inget unikt för landsbygden i sig. Genus görs, i allra högsta grad, även i stadsmiljöer.

Umeå Kommun

Generellt sett har Umeå en landsbygd där befolkningstillväxten procentuellt sett varit densamma som i kommunens tätorter. Att Umeå är en universitetsstad är en betydande förklaring till att medelåldern under en lång tid varit högre på landsbygden än i tätorterna. På Umeås landsbygd bor det också fler barnfamiljer och en majoritet av befolkningen arbetspendlar. Cirka 16 % av de som bor på landsbygden arbetar i sina hemorter och stor del av dessa finner vi inom sektorerna jord- och skogsbruk, fiske, tillverkning och utbildning. Sysselsättningsgraden är högre på landsbygden än i tätorterna.¹³

Tabell 1. Befolkningsstatistik i Umeå Kommun och undersökningens valda orter.¹⁴

	Umeå Kommun	Gravmark (med omland)	Holmön	Norrmjöle (med omland)
Befolkning (2016)	122 892	217	64	884
Antal kvinnor	61 317	95	31	426
Antal män	61 575	122	33	458
Medelålder	38	≈ 46,92	52,02	49,85
- Kvinnor	39,70	≈ 46,52	51,60	48,54
- Män	37,89	≈ 47,55	52,41	51,08
Befolkningsförändring 2006 – 2016	+ 11 657	– 3	– 15	+ 152

¹² Forsberg, Gunnel. Lundmark, Mats. Stenbacka, Susanne. *Demografiska myter: föreställningar om landsbygden*, ss.17-18

¹³ Övergripande Planering, Umeå Kommun. *Umeås landsbygd – en välmående del av kommunen*, s.4

¹⁴ www.umea.se - Demografens webbmodul (hämtad: 2017-04-06)

Tillvägagångssätt

Utgångspunkter

Då detta arbete syftar till att undersöka hur genus görs är en kvalitativ metod lämplig. Detta innebär oftast intervjuer och observationer där det är möjligt att förstå informanternas upplevda verklighet.¹⁵ Jag hoppas därför kunna se bortom sådant som statistik för att förstå *hur* genusskapandet går till. Detta gör att texten blir av fenomenologisk karaktär, vilket innebär att undersöka hur aktörerna själva upplever ett socialt fenomen och att sedan beskriva detta så nära deras verklighet som möjligt.¹⁶

Det fenomenologiska perspektivet är sammanflätat med socialkonstruktivistiska idéer om att verkligheten är något som ständigt skapas av och mellan människor.¹⁷ I uppsatsen definieras genus som en social konstruktion som ständigt produceras och reproduceras. Min utgångspunkt är således att det inte finns någon essentiell kvinnlighet eller manlighet hos individen, utan att dessa skapas av föreställningar inbyggda i kulturen, i olika sociala kontexter och i olika historiska tidpunkter.¹⁸ Genom att använda mig av begrepp så som genus, genuskontrakt och genussystem tar jag avstamp i den feministiska forskningen.

Avgränsning och urval

De tre orter som står i fokus för undersökningen är Gravmark, Holmön och Norrmjölle med föreningarna Gravmarkbygdens Byalag, Holmöns Utvecklings Forum (HUF) och Norrmjölle bygdegårdsförening. Att urvalet föll på dessa föreningar handlar främst om att alla tre har angett på Umeå Kommuns föreningsregister att de arbetar med byautveckling. Dessutom ger urvalet en geografisk spridning då dessa orter ligger både norr om och söder om Umeå.

I detta arbete har jag även gjort en medveten avgränsning att endast fokusera på genusbegreppet. Detta på grund av det begränsade tidsutrymmet som en kandidatuppsats innebär. Det hade varit intressant att använda mig av en intersektionell analys, där fler faktorer tas in så som etnicitet, sexualitet, funktionalitet, klass, ålder med mera. Inte minst för att dessa faktorer många gånger är sammanvävda med genus.¹⁹ Ålder är dock något som uppmärksammas i min undersökning, då jag tror att det kan vara en relevant faktor för hur en tänker och känner kring genusfrågor.

Intervjuundersökning

Jag har intervjuat en man och en kvinna från varje förening i deras bygdegårdar, hem eller på deras arbetsplatser. Intervjuerna har spelats in och varat mellan en och två timmar. Då vissa av informanterna även har varit medlemmar i andra föreningar har detta breddat min materialinsamling.

Under dessa möten har jag använt mig av en halvstrukturerad livsvärldsintervju, med vilket menas att jag har haft några grundfrågor som jag utgått ifrån men i övrigt låtit samtalet vara relativt öppet. På många sätt liknar därför denna intervjuform ett vardagssamtal, vilket är en viktig del för att jag som forskare ska kunna undersöka mitt valda fenomen ur informantens eget perspektiv och vardagsliv.²⁰ Genom intervjuer konstrueras även ny kunskap mellan

---

¹⁵ Brinkmann, Svend. Kvale, Steinar. Den kvalitativa forskningsintervjun, s.45

¹⁶ Ibid, s.42

¹⁷ Månsson, Per. *Moderna samhällsteorier*, s.78

¹⁸ Elvin-Nowak, Ylva. Thomsson, Heléne. *Att göra kön*, s. 125

¹⁹ Rönnblom, Malin. *Ett eget rum? Kvinnors organisering möter etablerad politik*, s.24

²⁰ Brinkmann, Svend. Kvale, Steinar. Den kvalitativa forskningsintervjun, s.43

forskaren och informanten, vilket gör att det blir till min uppgift att kontextualisera detta: att relatera den nya kunskapen till det ursprungliga sammanhang där den är giltig.²¹

Jag har även deltagit på ett årsmöte och spenderat en heldag på Holmön där jag bland annat deltog i senorgympa med en grupp äldre kvinnor. Under dessa två tillfällen har jag kunnat göra observationer och även fått chans att samtala med andra föreningsaktiva än mina informanter.

Analys

Efter varje intervju har jag fört grundliga intervjumanus utifrån mina inspelningar och även jämfört dessa med varandra. Med hjälp av relevant litteratur har jag sedan teoretiserat materialet ur ett genusperspektiv. Utifrån detta har jag fått en överblick i hur genus görs inom dessa forum. Till detta har jag applicerat mina teoretiska begrepp för att på ett konkret sätt försöka synliggöra och förklara de sammanvävda strukturer som producerar och reproducerar föreställningar om kvinnlighet och manlighet.

Kritiskt förhållningssätt

Att mitt material endast bygger på två observationer grundar sig i att det inte hölls fler möten och aktiviteter under tiden för mitt intervjuinsamlande. Detta, ska poängteras, är en stark begränsning i min undersökning då jag helt får förlita mig på mina informanternas utsagor. Att säga något är ju inte nödvändigtvis detsamma som att göra något. Jag menar därmed inte att en bör underskatta det talade språket - genom intervjuer presenteras också individers handlingar och detta säger även något om platsen i sig och hur dessa två påverkar varandra.²² Strukturer är nämligen närvarande också i berättandet, när individen får reflektera och tolka sig själv.²³

En vanlig kritik mot kvalitativa studier är att det skulle vara problematiskt att förhålla sig objektiv till empirin, men idag är det dock erkänt att all forskning som görs påverkas av de personer som utför den, även inom kvantitativa studier. Vetenskapen kan här med fördel ses ur ett genusperspektiv - eftersom vetenskap är något som görs av människor, måste vi alltid ta i beaktning att sociala sammanhang och kulturellt bestämda sätt att se på verkligheten påverkar resultatet.²⁴

Min förförståelse, det faktum att jag själv är från Umeå, mitt stora intresse för genus och min position i samhället kan således påverka det jag ser i min empiri. Ett sätt att förhålla mig till detta är genom reflexiv objektivitet, det vill säga att jag aktivt reflekterar över kunskapsproduktionen.²⁵ En annan viktig del är att påminna mig själv om att jag i denna undersökning fungerar som en värdeskapare, där mitt språk och mina texter skapar *ett* särskilt sätt att se på verkligheten.²⁶

Vad gäller reliabilitet, som skulle kunna översättas till tillförlitlighet, hoppas jag att min presentation av materialet och hur jag nått mina slutsatser ska vara så tydligt som möjligt för läsaren. Jag har även fokuserat på att kontrollera utformningen av mina frågor så att dom inte är ledande eller på annat sätt påverkar informanternas svar. Vad gäller validitet har jag under arbetets gång frågat mig själv: undersöker jag det som jag har avsett att undersöka?²⁷

---

²¹ Kaijser, Lars. Öhlander, Magnus. *Etnologiskt fältarbete*, s.26

²² Forsberg, Gunnel. Stenbacka, Susanne. *Rumsliga Genusanalyser med aktören i fokus*, s.126

²³ Ibid, s.129

²⁴ Elvin-Nowak, Ylva. Thomsson, Heléne. *Att göra kön*, s.224

²⁵ Brinkmann, Svend. Kvale, Steinar. *Den kvalitativa forskningsintervjun*, s.260

²⁶ Ibid, s.292

²⁷ Brinkmann, Svend. Kvale, Steinar. *Den kvalitativa forskningsintervjun*, s.264

Undersökningen är inte statistiskt generaliserbar, men analytiskt då den jämförs med tidigare studier.

Etik

Mina informanter har blivit informerade om huvudsyftet för min undersökning och gett mig sitt godkännande att spela in intervjuerna. Inspelningen har endast avlyssnats av mig och kommer vid undersökningens slut att raderas. Jag har även valt att anonymisera mina informanter med fingerade namn så att ingen, i den mån som är möjlig, ska behöva känna sig utlämnad. Under arbetets gång har jag även gjort ständiga bedömningar för vilken information som är relevant att presentera eller inte och vad som kan upplevas som känsligt för mina informanter.

Teoretiska perspektiv

Genus eller kön?

Ordet genus kommer från engelskans "gender" och är ett begrepp som introducerades i Sverige under åttiotalet av de som då kallades för kvinnoforskare. Ordet betyder från början både "kön" och "slag" eller "sort".²⁸ Idag används det inom den feministiska forskningen för att beskriva och synliggöra det socialt konstruerade könet, det vill säga alla de förväntningar, krav och egenskaper som förknippas med manlighet och kvinnlighet.²⁹

Hirdman argumenterar i sin bok 'Genus – det stabila föränderliga former' för att det finns flera fördelar att använda sig av begreppet genus snarare än ordet kön. Hon menar dels att genus inte kan kopplas till det biologiska könet så som ordet "kön" kan och att detta bidrar till större tydlighet inom vetenskapliga sammanhang. Hon menar vidare att genus även har en större räckvidd, då det omfattar mer än endast våra kroppar utan också hur vi tänker kring manligt och kvinnligt och hur detta formar oss och på så vis den värld vi lever i.³⁰ Andra väljer att göra det motsatta. Författarna Ylva Elvin-Nowak och Heléne Thomsson väljer i sin bok 'Att göra kön' att använda ordet "kön" även när de talar om det socialt konstruerade könet, med motiveringen att det är ett ord som helt enkelt är lättare att förstå.³¹ Jag ansluter mig till Hirdmans resonemang och kommer därför att använda mig av genusbegreppet.

Vare sig en vill använda sig av ordet genus eller ordet kön, så syftas det inom den feministiska forskningen på ett ständigt görande. Elvin-Nowak och Thomsson menar att genus istället borde ses som ett verb. Genom att studera människors handlingar kan vi nämligen se hur olika betydelser tillskrivs dessa baserat på samhälleliga uppfattningar om manlighet och kvinnlighet.³²

Manlighet och kvinnlighet

Könsidentiteten betraktas ofta som något som varje människa föds med och som sedan smälter samman med personligheten. Många inriktningar inom den feministiska forskningen menar dock att ingen person föds kvinnlig eller manlig och att det är omgivningen som skapar och tolkar kvinnlighet och manlighet.³³ Konstruktionerna manlig- och kvinnlighet ger oss en färdig mall över hur vi ska vara i olika situationer, vilket många gånger fungerar som en trygghet för individen. För det är i mötet med andra som könstillhörigheten blir viktig och det är i relationer människor emellan som manligt och kvinnligt skapas.³⁴

Genus omfattar därför ett enormt normsystem där normer ibland är så allmänt accepterade att de ses som självklara sanningar, vilket kan få konsekvenser.³⁵ Om en person lever i ett särskilt normsystem, exempelvis ett sådant som säger att män inte kan (eller ska) prata om och visa känslor, så kommer personen ifråga att tro att det är något onormalt när hen väl möter en man som gör detta.³⁶

---

²⁸ Hirdman, Yvonne. *Genus – om det stabila föränderliga former*, s.11.

²⁹ Elvin-Nowak, Ylva. Thomsson, Heléne. *Att göra kön*, s.21

³⁰ Hirdman, Yvonne. *Genus – om det stabila föränderliga former*, s.16

³¹ Elvin-Nowak, Ylva. Thomsson, Heléne. *Att göra kön*, ss.16-17

³² Elvin-Nowak, Ylva. Thomsson, Heléne. *Att göra kön*, s.11

³³ Ibid, s.21

³⁴ Ibid, ss.22-23

³⁵ Elvin-Nowak, Ylva. Thomsson, Heléne. *Att göra kön*, s.29

³⁶ Ibid, s.33

Genussystem

Hirdman använder sig av begreppet genussystem och menar att detta bör förstås som en dynamisk och föränderlig struktur där kön ordnas genom olika processer, föreställningar, förväntningar och fenomen som alla samvarierar tillsammans. Det är alltså i genussystemet som manligt och kvinnligt ordnas och där de sedan kan över- och underordna varandra. Genussystemet kan upprätthållas och ständigt reproduceras genom två grundläggande ”lagar”. Den första är könens dikotomi: manligt är manligt och kvinnligt är kvinnligt. Det ena är, därför att det andra är. Detta är själva *isärhållandet* av mannen och kvinnan. Den andra lagen är den hierarki där *mannen utgör normen*. När dessa två lagar uppfylls så kan kvinnans underordning och mannens överordning legitimeras och reproduceras.³⁷

Genuskontrakt

Ett användbart begrepp för att identifiera hur genus görs i olika kontexter är genuskontrakt. Med detta menas exempelvis hur olika sysslor arrangeras mellan män och kvinnor i vardagen såväl som i arbetslivet. Kontrakten kan vara otroligt detaljrika: allt från hur relationen mellan kvinnor och män ska se ut i olika sammanhang, till hur vi talar med varandra, vilka kläder eller frisyrer som får bäras av vem, vilka verktyg eller instrument som får användas av vem och så vidare.³⁸ Detta osynliga kontrakt bygger på det outtalade så väl som det uttalade och upprätthålls av de som inkluderas i det.³⁹ Dessa ärvs sedan från en generation till en annan, genom att föräldrar och andra i omgivningen (medvetet och omedvetet) introducerar barnen till kontraktets premisser.⁴⁰ Följden blir att genuskontrakten utvecklas till strukturer som i sin tur cementerar föreställningar om hur genusarrangemang bör se ut i olika sammanhang.⁴¹

Genuskontraktet kan givetvis se olika ut i olika situationer, exempelvis beroende på socialt sammanhang, klass och/eller historisk tidpunkt. Idag gör exempelvis männen sådant som tidigare ansågs vara ”kvinno-sysslor”, så som hushållssysslor, även om kvinnor fortfarande står för merparten.⁴²

Makt

Genussystemet i sig innebär ett maktskapande. Människor ordnas och bestäms i relation till varandra: du och jag, vi och dom, han och hon. Mannen urskiljs och avskiljs genom kvinnan.⁴³ Mannen utgör också den samhälleliga normen, vilket går att utläsa på flera plan. Ett av de kanske tydligaste sätten är att mannen, i rak motsats till kvinnan, görs könlös i många sammanhang. Nina Björk menar att detta är en föreställning som har byggts in i själva språket: i det opersonliga pronomenet ”man”. Ordet blir en slags metafor för människan själv, någonting allmänt och för alla. I andra språk, exempelvis engelskan, är motsvarande ord ”one”, vilket är könsneutralt.⁴⁴

Rönblom menar att samhälleliga föreställningar som anses sanna och självklara, byggs upp av normer som kan definieras utifrån dess motsatser. Detta blir tydligt genom att ordet ”kvinna” sätts framför vissa ord: kvinnlig politiker, kvinnlig brandman, kvinnlig entreprenör eller varför inte damfotboll.⁴⁵ Det ”könsneutrala” ordet måste alltså få ”kvinna” framför sig för att vi ska

³⁷ Hirdman, Yvonne. *Genussystemet – reflexioner kring kvinnors sociala underordning*, s.51

³⁸ Ibid, s.54

³⁹ Forsberg, Gunnel. Stenbacka, Susanne. *Rumsliga Genusanalyser med aktören i fokus*, s.128

⁴⁰ Hirdman, Yvonne. *Genussystemet – reflexioner kring kvinnors sociala underordning*, s.54

⁴¹ Forsberg, Gunnel. Stenbacka, Susanne. *Rumsliga Genusanalyser med aktören i fokus*, s.128

⁴² Elvin-Nowak, Ylva. Thomsson, Heléne. *Att göra kön*, s. 182

⁴³ Hirdman, Yvonne. *Genussystemet – reflexioner kring kvinnors sociala underordning*, s.52

⁴⁴ Björk, Nina. *Under det rosa täcket*, s.216

⁴⁵ Rönblom, Malin. *Ett eget rum? Kvinnors organisering möter etablerad politik*, s.26

förstå att det inte är män vi talar om. Män som samhällsgrupp är alltså privilegierade att inte definieras som kön.⁴⁶

I denna uppsats tar jag avstamp från Rönnbloms definition av maktbegreppet, som hon i sin avhandling 'Ett eget rum' har låtit inspireras av Michael Foucault. Makt ses här som något relationellt och produktivt, det vill säga: "något som produceras i relationer, av oss alla i olika sammanhang."⁴⁷ Genom att se makt som något som skapas mellan olika individer eller grupper så ses genussystemet som något dynamiskt och föränderligt – även om denna förändring kan vara trög och långsam. Makt betraktas alltså som något produktivt och relationellt: makt produceras (och reproduceras) av oss alla. Detta innebär att även kvinnor medverkar till kvinnans underordning, exempelvis genom att reproducera (och på så vis cementera) kvinnlighet. Att betrakta makt som relationellt innebär också ett avståndstagande från den kanske förenklade bilden av att makt handlar om två parter där den ena har makt och den andra är maktlös. Rönnblom menar att genussystemet innebär att män har större handlingsmöjligheter och handlingsutrymme än vad kvinnor har, vilket gör att dom som grupp faktiskt tjänar på att leva i ett patriarkalt samhälle. Andra faktorer som verkar begränsande av handlingsutrymmet, förutom vilket kön vi har, kan vara ålder, etnicitet, sexualitet, funktionalitet, klass och så vidare.⁴⁸

---

⁴⁶ Ibid, s.27

⁴⁷ Ibid, s.23

⁴⁸ Ibid, s.24

Orterna

Gravmark

Eftermiddagssolen lyser ännu varm när jag kör förbi Bullmark, förbi den lilla badplatsen och förbi de betande långhåriga korna. När jag kört ungefär en mil så ser jag skylten ”Välkommen till Gravmark”. Snart finner jag den gigantiska fågelholken på höger sida som numera tjänar som ett av ortens signum. Den står kvar som reklam för Gravmarks träförädling och den holkfabrik som fanns här förut. På vänster sida av vägen, längst uppe på en liten kulle, står ett stort gult trähus. Det är Kläppstugan, den gamla skolan som lades ner i början av nittiotalet och som numera används som bygdegård. Här ska jag träffa Anna som är en av mina informanter från Gravmarkbygdens byalag. Min andra informant, Håkan, träffar jag på hans arbetsplats i stan.

Under förra året uppmärksammades Gravmark i ett reportage av Västerbottens-Kuriren. Här berättades det att antalet barn i Gravmark skjutit i höjden de senaste åren. På tretton år gick byn från att ha ett barn till att ha tjugofem.⁴⁹ Det här kan också ses genom de träd som byalaget årligen planterar för dom barn som har fötts i byn. Träden planteras på gården nedanför Kläppstugan, bredvid utomhusscenen. Varje träd pryds också av en liten namnskylt med barnets namn på. För barnen i Gravmark är den närmsta skolan Bullmarks skola, som för bara ett år sedan hotades av nedläggning. Detta resulterade i att många upprörda föräldrar, lärare och bybor engagerade sig i ett folkinitiativ och drev frågan till dess att beskedet kom att skolan skulle få vara kvar. Ungefär i samma veva som Gravmarks egen skolverksamhet lades ner så stängde byns affär igen. Idag finns de närmsta affärerna i Bullmark och i Bodbyn.

I centrala Gravmark bor det idag cirka 104 personer, men området är stort och i såväl övre som nedre omlandet bor ytterligare cirka 113 personer.⁵⁰ Det finns även ett antal olika sommarstugeområden runt om i bygden, vilket gör att befolkningen ökar under sommarhalvåret.

Kläppstugan är ett stort och vackert tvåvåningshus, högt placerat så att det syns tydligt från vägen. På den sluttande kullen reser sig stora stenblock som är populära för barnen i byn att klättra på. Här håller Gravmarkbygdens byalag till. Föreningen har idag totalt 77 medlemmar och anordnar olika aktiviteter för bygden, så som semmelrundor, kulturhelger/kulturdagar, adventskaffe, föreningsmiddagar och det som närmar sig härnäst: valborgsfirande med majbrasa. Vartannat år hålls här ett omtyckt midsommarfirande och vartannat år hålls det på Café Storudden som ligger en bit utanför byn. Under sommaren brukar föreningen även hjälpa till på Storudden med hamburgegrillning och lotteriförsäljning när caféet har motorträffar. Då vimlar där av gamla veteranbilar som kommer körandes från alla håll och kanter.

Föreningens medlemmar hjälper även till med vedkörning och underhåll av de grillplatser som finns längst Gravmark och upp mot Botsmark. Varje år delas byalagets tidning Kläppnytt ut, ett informationsblad som det senaste året utkom åtta gånger. Detta både mailas och delas ut i pappersformat. Föreningen var också drivande i bredbandsetableringen i byn. Runt om i Gravmark finns en stor del fornyfynd som föreningen har varit med och uppmärksammat med skyltning. Det har även skett en hel del samarbeten med närliggande byalag angående de olika projekt som anordnats längst Sävarån.

⁴⁹ <http://www.vk.se/plus/1772493/gravmark-optimistisk-by-som-fatt-nytt-liv> (hämtad: 2017-04-14)

⁵⁰ www.umea.se - Demografens webbmodul (hämtad: 2017-04-06)

Informanter

Anna är 35 år och har åter börjat engagera sig i Gravmarkbygdens byalag efter ett längre uppehåll. Hon är född och uppvuxen i Gravmark och flyttade tillbaka till orten när hon var klar med sina studier. Anna arbetar i grannorten Bullmark.

Håkan är 61 år och har åter igen börjat engagera sig i Gravmarkbygdens byalag, även han efter en paus på några år. Han kommer ursprungligen från Norrbotten men bor i Gravmark sedan cirka tio år tillbaka. Håkan arbetar i stan.

Holmön

När jag kliver på färjan sitter Maj-Lis inne i foajén. En man och en annan kvinna sitter i varsitt säte lite längre bort. Maj-Lis, som är en av mina två informanter från Holmön, välkomnar mig och går fram till en kaffemaskin och gör i ordning två rykande muggar innan hon slår sig ner mitt emot mig. En för tidig sväng längs E4:an gjorde att jag var rädd för att missa den enda turen som går ut till ön nu på morgonen, men Maj-Lis lugnade mig genom att försäkra att dom skulle vänta på mig. Hon berättar om första gången hon kom till Holmön, år 1968. ”När jag först såg ön och byn, då sa jag: härifrån far jag aldrig.”

Holmön ligger en mil ut i havet och färjeresan tar cirka 45 minuter. Idag finns det två färjor som opererar längst denna sträcka, dels Capella som vi åker med nu och även Helena Elisabeth. På grund av de begränsade färjeturerna, med en tur på förmiddagen och en på eftermiddagen, har många av de boende i arbetsför ålder en övernattningslägenhet i stan. Idag är dom 68 året runt-boende på ön och om sommarhalvåret ökar befolkningen avsevärt. Fram till 1973 var ön en egen kommun och 2010 stängdes öns skolverksamhet igen. Idag pendlar de barn som bor på ön in till Sävar skola.⁵¹ Holmön är också en av de största öarna i ögruppen Holmöarna som består av många öar och skär. En stor del av ön utgör även ett naturreservat: det största skärgårdsreservatet i hela Sverige. Här finns även ett rikt fågelliv.⁵² Om sommaren anordnas en rad olika stora event som blivit mer eller mindre regionalt kända. Visfestivalen, Holmöveckan och Postrodden är några av dessa.

Vädret kunde inte ha varit bättre denna dag, den första gången som jag får se Holmön i vinterskrud. Den tunna isen bildar ett kristallmönster på havet och längst stranden står kantiga isblock perfekt omlott varandra som om de vore konstverk. Maj-Lis hejar glatt på de som står och väntar i hamnen när vi kliver av färjan. En yngre man kommer fram och skämtar om att hon ju inte får åka iväg bara sådär, att han saknar henne då. Maj-Lis är både aktiv i Holmöns intresse- och bygdegårdsförening och HUF, Holmöns Utvecklings Forum. HUF verkar som en paraplyorganisation för olika föreningar på ön och ska fungera som ett forum för alla som har någon slags relation till Holmön. Föreningen jobbar med utvecklingsfrågor och just nu läggs det mycket fokus på vattenfrågan. Det finns nämligen intresse att bygga fler hus på ön, men i nuläget går det inte då vattentillgången inte kan säkras. Förutom detta har föreningen jobbat aktivt med attitydfrågor, exempelvis hur Holmön framställs i media men även med Holmöbornas självbild.

Vi går förbi Holmöns Båtmuseum, en fin byggnad i trä som smälter in bland de gamla fiskebodarna och som innehar en imponerande utställning över det gamla allmoge- och fiskelivet på Holmön. Det byggdes år 1997 på initiativ av eldsjälarna från byn. Vi fortsätter förbi Holmöns Lanthandel, som för cirka tretton år sedan hotades av nedläggning och därför köptes upp av byborna själva genom bildandet av en ekonomisk förening. Bredvid affären ligger en parkering som har byggts ut så att den nu kan rymma fler bilar. Här står Maj-Lis bil parkerad, ett ljusgrått litet Jeep-liknande fordon. Det verkar som att hon inte har haft det låst, fastän hon varit i stan ett par dagar. Vi börjar med att åka hem till henne där jag gör min första intervju. Efteråt träffar jag min andra informant Carl, och dagen får avslutas med att jag blir inbjuden till senorgympa på det före detta äldreboendet Kaplangården.

---

⁵¹ www.holmon.com (hämtad: 2017-04-02)

⁵² Ibid

Informanter

Maj-Lis är 73 år och är aktiv i både Holmöns Intresse- och bygdegårdsförening och i HUF, Holmöns Utvecklings Forum. Hon är pensionerad och boende på ön sedan många år.

Carl är 29 år och aktiv HUF, Holmöns Utvecklings Forum samt föreningen Holmöns Båtmuseum. Carl arbetar på ön och är bosatt där sedan 2012.

Norrmjöle

En behaglig tystnad infinner sig när jag stänger igen bildörren efter mig. Isen på marken spricker sådär tillfredsställande under mina fötter när jag går runt byggnaden och kollar mig omkring. Bygdegården är klassiskt röd med vita knutar och en stor skylt på husets kortsida med texten "Norrmjöle Bygdegård" visar att jag har kommit rätt. Här träffar jag mina informanter från Norrmjöle Bygdegårdsförening under två olika tillfällen.

På baksidan finns en stor altan med tak. Just nu står där ett par stolar övertäckta med presenning. Om sommaren brukar Bygdegårdsföreningen anordna pubkvällar och då används altanen flitigt. Här finns även en rutschkana, en gungställning och en bit längre fram står en grillplats. Runt bygdegården finns det totalt 32 året runt-campingplatser och ytterligare ett par för korttidscampare. Campingverksamheten är föreningens största inkomstkälla och säsongen väntas starta upp alldeles nu i dagarna. Föreningen har dessutom investerat i ett wifi som sträcker sig över hela området. Närheten till Umeås två största havsbad, det natursköna läget och det relativt korta avståndet till stan lockar inte bara campinggäster utan även de i jakt på sommarstugor. Orten utgör därför ett eftertraktat fritidshusområde och en vanlig utveckling är att fritidshusen så småningom görs om till året runt-boenden.

Från början var Norrmjöle en fiskeby, vilket det finns spår av än idag. Här finns exempelvis det gamla fiskeläget Skaten välbevarat med timmerbodar och ett salteri som vittnar om hur det var förr. Idag bor cirka 221 personer i själva tätorten Norrmjöle.⁵³ Av befintlig statistik som sträcker sig längst till början av åttioalet, så går det att utläsa att Norrmjöle med omnejd år 1981 hade en befolkningsmängd på 143 personer, jämfört med dagens 885 personer. Detta är en procentuell ökning på 518 procent.⁵⁴ Orten har alltså haft en markant tillväxt i befolkning under de senaste åren. Idag finns ingen egen skolverksamhet i Norrmjöle, detta finns dock i de närliggande orterna Sörmjöle och Stöcke. I Sörmjöle finns även en affär.

I anslutning till Bygdegården står Logen, ett stort runt timmerhus i samma röda färg som Bygdegården. Vid parkeringen skymtas också Servicehuset, som kom till som ett EU-finansierat projekt. Om sommaren används det av campinggäster, men under de senaste vintrarna har det använts av en grupp flitiga damer från föreningen som håller väverikurser och väver helt fantastiska mattor. Norrmjöle Bygdegårdsförening består idag av cirka 160 andelsmedlemmar och 179 årsmedlemmar. Föreningen anordnar många olika aktiviteter för bygden i form av högtidsfiranden, träningspass, barn- och ungdomsverksamhet, pubaftonar, våffelcaféer, paltmiddagar, surströmmingskvällar, virk- och stickcaféer med mera. Sedan ett par år tillbaka har de även två anställda campingvärdar under högsäsong. Med stöd av Studieförbundet har olika kurser bedrivits, bland annat väverikursen men även släktforskning.

Informanter

Göran är 58 år och har varit aktiv i föreningen i över tjugofem år. Han är bosatt i Norrmjöle sedan många år och arbetar idag på ett kontor i Umeå.

Maria är 44 år och har varit aktiv i föreningen i tre år. Hon flyttade till Norrmjöle för cirka tio år sedan med sin familj och arbetar i Umeå.

---

⁵³ www.scb.se/M10810 (hämtad: 2017-05-09)

⁵⁴ www.umea.se - Demografens webbmodul (hämtad: 2017-04-06)

Analys

”... Att göra genus är att göra skillnad, där skillnad inte finns. Konkret och abstrakt: att hålla isär.”⁵⁵

Citatet ovan kommer från Yvonne Hirdman och utgår ifrån att genussystemet, alltså det maktsystem där manligt och kvinnligt ordnas, upprätthålls och reproduceras genom att kvinnor och män hålls isär från varandra. Som tidigare nämnt utgör detta den första grundlagen för genussystemets existerande, tätt följt av den andra som utgörs av den manliga normen.⁵⁶ Hirdman menar även att detta isärhållande av könen kan avläsas på olika nivåer och i olika sammanhang: genom fysiska platser, sysslor och uppgifter och genom egenskaper hos den enskilda individen.⁵⁷ Detta är också något som jag har kunnat urskilja i de tre föreningar som jag har undersökt. I analysen kommer jag att presentera och resonera kring att könsuppdelningen sker genom:

- 1) Ansvarsområden (fysiska platser)
- 2) Arbetsuppgifter (sysslor)
- 3) Skapandet av manlighet och kvinnlighet (egenskaper hos den enskilda individen)

Kapitlet avslutas sedan med en kortare diskussion kring hur kontextuella faktorer påverkar, och i vissa fall förtydligar, genus.

Ansvarsområden

Generellt sett verkar det som att kvinnor i föreningarna i större utsträckning ansvarar för att planera och ordna olika aktiviteter och arrangemang för bygden. Jag kommer härnäst att benämna detta som *social verksamhet*.

På Holmön blev detta särskilt tydligt. Maj-Lis som är aktiv i Holmöns intresse- och bygdegårdsförening berättar att styrelsen enbart består av kvinnor och att det har varit så under en väldigt lång tid. Manliga ordföranden förekom dock under den första tiden när föreningen startade år 1979. Idag står intresseföreningen bakom nästan vartenda stort arrangemang på ön, exempelvis midsommarfirandet, Postrodden, Holmödagen och Holmöveckan. De står också för en majoritet av funktionärerna under Visfestivalen och de bedriver även vandrarhemsverksamhet. På frågan hur det kommer sig att inte (fler) män vill engagera sig i föreningen så svarar Maj-Lis att hon upplever ett ointresse från män generellt att engagera sig inom social verksamhet:

Ja min uppfattning iallafall är ju att männen tycker att allt som händer är ju bara ett besvär, det är lugnast om dom får hålla på med sin jakt och sitt fiske och dom här turisterna är bara i vägen... Ja om jag generaliserar såklart, det finns ju såklart undantag. Medan dom äldre kvinnor som jag pratat med iallafall, dom förstår ju att det är jätteviktigt att det finns engagemang och att det händer saker.
(Maj-Lis, Holmön)

Även i Norrmjöle verkar det som att kvinnorna är överrepresenterade inom dessa områden. I deras bygdegårdsförening är det exempelvis en kvinna som ansvarar för barn- och ungdomsverksamheten, kulturverksamheten och uthyrningsverksamheten. Det framgick också att uthyrningsverksamheten alltid har bedrivits av just kvinnor. Campinggruppen består av fler

⁵⁵ Hirdman, Yvonne. *Genus – om det stabila föränderliga former*, s.65

⁵⁶ Hirdman, Yvonne. *Genussystemet – reflexioner kring kvinnors sociala underordning*, s.51

⁵⁷ Ibid, s.52

kvinnor än män (tre kvinnor, en man) och även den årliga utomhusloppisen har anordnats av kvinnor.

I Gravmark arbetar föreningen också i arbetsgrupper, men eftersom stor del av styrelsen just har bytts ut så är de nya arbetsgrupperna inte helt fastställda än. På hemsidan går det dock att utläsa hur förra årets arbetsgrupper såg ut och även där är kvinnor i majoritet inom den sociala verksamheten. Barn- och ungdomsgruppen bestod exempelvis av två kvinnor och en man och evenemangsgruppen av sex kvinnor och tre män. Fastighetsgruppen däremot bestod av åtta män och noll kvinnor.⁵⁸

Holmön som kvinnornas ö

Maj-Lis menar att det kan vara av vana som kvinnorna på Holmön väljer att engagera sig: att när ingenting händer så tar de på sig ansvaret att få saker i rullning. Även Carl menar att det främst är kvinnorna som är den drivande kraften bakom arrangemangen på ön. Av båda två framkommer det att män istället är i övervägande majoritet inom andra föreningar, så som samfällighetsföreningen och hamnföreningen.

[...] Det är kvinnorna som står för idéerna, för samarbetsviljan, för engagemang, för ansvarsfullhet... Och det där går ju igen att den enda föreningen på ön som är dominerad av män är samfällighetsföreningen, med markägarfrågor, där är det bara en kvinna med i hela styrelsen, resten är män. Och hon har precis kommit med. Medan alla andras styrelser på Holmön är i princip dominerad av kvinnor. (Carl, Holmön)

Carl förklarar att Holmön har en tradition av starka och driftiga kvinnor, vilket gjort att Holmön har kallats för ”kvinnornas ö”. Förr i tiden ska kvinnorna på Holmön ha ansvarat för jordbruket, vilket inte var så vanligt på den tiden. Detta grundade sig i att männen ofta var ute och fiskade eller jagade säl, vilket gjorde att kvinnorna fick ta hand om hela gårdarna istället för specifika sysslor så som mjölkning. Här går det alltså att tala om en *maktförskjutning*, där kvinnorna gavs tillträde till sådana uppgifter som traditionellt sätt ansågs tillhöra män. Carl poängterar dock att detta inte betydde att livet på ön var jämställt: kvinnorna hade ingen talan på byamöten och änkor blev ofta tilldelade en förmyndare. Han berättar att traditionen av företagsamma kvinnor fortsatte under den förra vågen av inflyttare till ön, i slutet av åttio- och början av nittioalet. Medan männen i större utsträckning pendlade till fastlandet och universitetet så utförde kvinnor de arbeten som fanns på ön. Det var exempelvis en kvinna som var bonde, en kvinna som drev affären och en kvinna som arbetade som byns lärare. Idag menar Carl att det ser annorlunda ut. Nu är det exempelvis en ung man som arbetar i affären och skolverksamheten har försvunnit.

I intervjun med Maj-Lis bekräftas Carls berättelse om kvinnors roll på ön.

Jag tror att det har varit väldigt starka kvinnor på Holmön [...] Så som när dom började med byaböner, då var det ju kvinnorna som var duktiga på att läsa men dom fick ju egentligen inte läsa, för det skulle ju vara en karl. Men dom fick lära karlarna att läsa och hur orden skulle uttalas. Och det berättas om kvinnor som fiskade och försörjde sig själva på det viset, som hade många barn, köpte hästar och ja, överhuvudtaget var starka kvinnor [...] Det var många gånger kvinnor som fick saker att hända. (Maj-Lis, Holmön)

---

⁵⁸ www.gravmark.se (hämtad: 2017-04-02)

Maskulina områden

Det verkar alltså som att det finns andra områden som lockar en övervägande del män. Samfällighetsföreningar, jaktföreningen och hamnföreningen är sådana exempel. Maj-Lis menar att dessa också är i mer stil med en maskulin kultur.

Jamen det är ju så påtagligt, en samfällighetsförening som förvaltar diken, vägar och tomter och så, ja det är ju typiskt manligt. Hamnen är ju också typiskt manligt. Och jakten är ju också typiskt manligt. Ja det är något konkret, man kan ta på det. (Maj-Lis, Holmön)

I Norrmjöle uttrycker Göran något liknande om samfällighetsföreningen Byamännen. Även denna består av en klar majoritet män. Han menar att det kanske beror på gammal vana och att markägarfrågor ursprungligen har rört främst män. Carl från Holmön menar att männens överrepresentation i samfällighetsföreningar kan ses ur ett maktperspektiv då markinnehav ursprungligen inneburit makt. Carl, som också är aktiv i Holmöns Båtmuseum, berättar att ägarstiftelsen till stor del bestått av män och att kvinnor varit överrepresenterade i vänföreningen som har hand om den levande verksamheten. Han menar dock att detta är något de varit medvetna om och att fler kvinnor därför har kommit in i ägarstiftelsen på senare tid. Han påpekar även att vissa ledamöter utses av Umeå kommun och att dessa varit uteslutande män.

Könsuppdelade aktiviteter

I Norrmjöle bygdegård anordnas det under veckorna träningspass för föreningens medlemmar. De pass som har hållits är bland annat yoga, chi gong och zumba. Göran berättar att dessa har varit mycket uppskattade och att de har haft god uppslutning under terminerna. Det framkommer dock att han tror att det endast är kvinnor som går på träningspassen.

Ja det är väl som med övriga livet, att det är gamla vanor. "Jamen inte kan någon herre gå på yoga", lite så tror jag det är. Framförallt hos dom som är äldre, det är nog lättare för dom som är yngre. (Göran, Norrmjöle)

Senare berättar han att buggkurser har hållits under tidigare år, vilket både män och kvinnor har deltagit i och som har varit mycket uppskattade. Han berättar också om en väverikurs som hållits i några år och som endast haft kvinnliga deltagare, samt en matlagningskurs för män som har hållits under namnet "gubbröra".

På Holmön hålls seniorgympa två gånger i veckan på det före detta äldreboendet Kaplangården. Denna grupp är uteslutande kvinnor, vilket Carl menar kan ses som något typiskt för ön.

Det är ju gympa på tisdagar och torsdagar ... Då kommer du ju att se att det bara kommer vara kvinnor som är där. Och det är något som är väldigt symptomatiskt för denna by. Männen kan på sin höjd skjutsa dit kvinnan, och männen tar bilen överallt och kvinnorna cyklar och sparkar. Det är mycket så. (Carl, Holmön)

Tradition och vana

Av detta framgår det alltså att kvinnor i högre utsträckning engagerar sig inom så kallad social verksamhet i de undersökta föreningarna. Männen är i sin tur överrepresenterade i sådant som rör mer konkreta frågor så som mark, vatten och fastigheter. Detta exempelvis i samfällighetsföreningar. Mina informanter menar att detta kan bero på tradition, av vana och att markfrågor och liknande är mer i stil med en maskulin kultur. Underförstått innebär även detta att den sociala verksamheten, som att anordna aktiviteter och arrangemang för omgivningen eller att på annat sätt finnas till för andra (exempelvis i uthyrningsverksamhet), skulle vara i mer stil med en feminin kultur.

Här kan vi urskilja ett genuskontrakt med ganska traditionella indelningar, där män som grupp anses vara mer praktiskt lagda och där kvinnor är mer omvårdande och "husliga". Hushållsarbete är också ett ganska vitt begrepp och innebär inte, i motsats till vad det låter som, endast fysiskt arbete i hushållet. Elvin-Nowak och Thomsson menar snarare att hushållsarbete för kvinnor ofta innebär ett stort socialt ansvarstagande: att vara den som finns där för andra, att vara den som ringer släkt och vänner, att vara den som kommer ihåg födelsedagar eller att köpa med sig en blomma till middagsbjudningen och så vidare. Kvinnan förväntas, på olika sätt och i olika grad, vara uppoffrande för omgivningen. När hon är det kan hon bli bekräftad som just kvinna.⁵⁹ På samma sätt menar Björk att kvinnor och män genom olika social träning lär sig att fokusera på olika saker: kvinnan på relationer och inkännande, mannen på oberoende och självförverkligande.⁶⁰ Kvinnan lär sig alltså tidigt att ta hand om, planera för och fokusera på andra (familj, vänner, bekanta) och genom detta kan hon även uppfattas som en mer social och empatisk varelse. På så vis kanske kvinnor också framstår som mer kapabla eller "naturligt" lämpade att ansvara för social verksamhet. Detta skulle kunna vara en förklaring till det som Maj-Lis uttrycker som "en vana att ta ansvar när ingenting händer".

Att göra manligt och kvinnligt på rätt sätt

Den ovilja, eller kanske till och med rädsla, för män och kvinnor att närma sig ett område som uppfattas som något exklusivt för det motsatta könet, menar Elvin-Nowak och Thomsson handlar om viljan att göra manligt och kvinnligt på "rätt sätt". Detta är starkt kopplat till självkänslan och önskan att bli bekräftad. Att gå emot detta är att bryta den "naturliga ordningen" och därmed att göra manligt och kvinnligt på fel sätt.⁶¹ Dom poängterar även att om en kvinna gör detta, det vill säga närmar sig ett område som anses typiskt "manligt", så kan hon få beröm och till och med höja sin status. Detta till en viss del, för om hon går för långt kan hon rent utav uppfattas som "okvinnlig". Om mannen gör manligt på fel sätt, det vill säga beträder ett område som uppfattas som "typiskt kvinnligt", riskerar han att sänka sin status genom att hamna i "underordningens fälla".⁶² Hirdman menar att det "typiskt kvinnliga" historiskt alltid setts med ett visst förakt och som något mindre värt och att de män som närmade sig detta inte ansågs vara "riktiga män".⁶³ Jag menar att detta kan ses som ett maktuttryck för den manliga normen.

I intervjun med Göran framgår det att han tror att det finns en generell uppfattning om att män inte kan (eller bör) delta i vissa träningsformer. "Jamen inte kan någon herre gå på yoga". Underförstått betyder detta att det inte är några problem för kvinnor att göra det, alltså kan yoga, zumba och chi gong anses för "kvinnligt" för att männen ska vilja delta. Senorgympan på Holmön blir då inte ett undantag. På samma sätt kan den väverikurs som hållits ett par år med endast kvinnliga deltagare ses som en för "kvinnlig" domän. Avståndstagandet från männens sida behöver inte uttrycka sig i en aktiv ovilja att delta, utan kan även uttrycka sig, som i dessa fall, som passivitet i form av ointresse.

De buggkurser som har hållits i Norrmjöle har dock deltagits av både kvinnor och män och aktiviteten verkar ha varit väldigt omtyckt hos samtliga deltagande. Detta skulle till viss del kunna förklaras av att bugg är en pardans, där själva grunden bygger på att det är en man och en kvinna som dansar med varandra: han för och hon följer. I denna träningsform/aktivitet kan

⁵⁹ Elvin-Nowak, Ylva. Thomsson, Heléne. *Att göra kön*, s.183

⁶⁰ Björk, Nina. *Under det rosa täcket*, s. s. 147

⁶¹ Elvin-Nowak, Ylva. Thomsson, Heléne. *Att göra kön*, s.109

⁶² Ibid, s.51

⁶³ Hirdman, Yvonne. *Genus – om det stabilas föränderliga former*, s.67

mannen delta just på de villkoren att han fortfarande är *man*. På så vis riskerar han inte att sänka sin status, i likhet med Evin-Nowak och Thomssons resonemang. På samma sätt kan matlagningskursen för män ses som en säker domän, där matlagning, som historiskt setts som en traditionell kvinnlig syssla, sker på villkoren att de fortfarande är just män. Kursen kan på ett sätt ses i positiv bemärkelse: män närmar sig matlagning och gamla föreställningar om att detta skulle vara något konstigt eller ovanligt kan därmed suddas ut. På ett annat sätt kan den ses som ett uttryck för mäns ovana att laga mat, då det sker under omständigheter där kvinnor inte är inblandade.

Arbetsuppgifter

Städdagen

Vid olika arrangemang verkar det som att kvinnor i större utsträckning gör sådant som skulle kunna förknippas med ”typiska kvinnoysslor”, så som matlagning, bakning och diskning. Männen förknippas i sin tur med praktiska uppgifter som kan uppfattas ”typiskt manliga”, så som att bygga, röja och fixa. I både Gravmark och Norrmjöle framkom det att detta särskilt kunde urskiljas under den årliga städdagen, där styrelse och medlemmar samlas för att gemensamt städa till och rusta upp bygdegården och området runt omkring.

Det är mer det här att kvinnorna plockar skräpet och männen dom går med sina [*här gestikulerar hon en motorsåg med sina händer*] och röjer, jamen det blir så. Dom ska göra lite mer sådär, machogrejer om man säger så. Och kvinnorna ska göra det här lite mer finliret. (Anna, Gravmark)

Och på städdagar som vi brukar ha i maj så är damerna oftast inne och pysslar och städar här inne och männen är ute och fäller träd, målar om och sånt som behöver göras... Lite mer praktiska grejer. Visst är det så. Det är ju en övervägande delning, också av gammal tradition.” (Göran, Norrmjöle)

Städdagen upplevs inte riktigt likadan för alla informanter. Medan Anna menar att det är tydligt att män gör mer praktiska uppgifter och kvinnor mer ”finlir”, så menar Håkan att han inte uppfattar städdagen som särskilt könsuppdelad. Han tror dock att ålder är en faktor som har betydelse för vilka uppgifter som utförs av vilka. Han berättar exempelvis att han aldrig har varit med om att unga tjejer vill hjälpa till med röjsågen och att detta förmodligen grundar sig i att dom aldrig har varit i närheten av en sådan. Längre in i samtalet framkommer det att det finns en del män som ibland inte vill närma sig vissa sysslor, så som diskning eller servering. Han berättar även om män som har försökt hjälpa till med fönsterputsning under städdagar men som blivit ”bortschasade” av kvinnor.

Näe det är både herrar och damer som kan gå runt och kratta och sopa och vara inomhus och putsa fönster. Men det är ju också på det viset, att vissa av de här damerna dom tycker det är lite konstigt att en karl kommer och ska putsa fönstret, då brukar dom säga ”Näe gå, ta något annat”. Det är så. För du vet, herrarna dom lämnar ju en fläck på fönstret ... (Håkan, Gravmark)

Maria i Norrmjöle upplever inte städdagen som särskilt könsuppdelad och menar snarare att det är särskilda omständigheter och/eller praktiska skäl som gör att kvinnor och män utför olika uppgifter.

Fast det faller sig ju ganska naturligt om det exempelvis är en som ska dra el, så blir det ju en som har den behörigheten... Typ när vi har städdag och allt ska tas bort, ja då har vi ju en som har traktor och det är en man så då ringer man ju han, man ringer ju inte in nån bara för att det ska vara en kvinna bara för att det ska vara jämställt, så funkade det ju inte, det skulle aldrig gå att få ihop då. Man tar ju de resurser som man har, så är det ju. (Maria, Norrmjöle)

Maj-Lis från Holmön berättar att intresseföreningen på ön, som endast består av kvinnor, ibland har fått hjälp av en del män i form av praktiska sysslor vid olika evenemang.

Jag har en granne här, [...] ja det är ju nästan som att han skulle sitta i styrelsen, det är han som monterar in vattnet, som monterar tältduken inför visfestivalen, ansvarar för stängsel, och klipper ingen annan gräset så gör han det. Och vi har haft flera män faktiskt som har ställt upp sådär praktiskt och hjälpt till och spikat och sådär. Men dom är så gamla nu eller också är dom döda. Men inga yngre, det finns ingen under 60 år som hjälper till. Inte någon man iallafall. (Maj-Lis, Holmön)

Även om informanterna i Norrmjöle och Gravmark inte är eniga angående städdagen så förekommer det detaljer som visar på könsuppdelade uppgifter. Håkan säger exempelvis att både kvinnor och män kan utföra alla uppgifter, men berättar också att ingen (ung) kvinna vill närma sig röjsågen. En del män vill inte heller servera mat eller fika och lämnar hellre sina koppar odiskade än att diska dom själva. Han ger också exempel på hur en del män som försökt att putsa fönster har mött ett slags motstånd från kvinnor, eventuellt på grund av misstro att dessa inte ska utföra uppgiften lika bra som en kvinna. Maria säger att det av praktiska skäl blir så att en man kör traktor under städdagen, eftersom det gäller att utnyttja dom resurser som finns till hands. Oavsett bakomliggande orsak så kvarstår det faktum att arbetsuppgifter som dessa utförs av män. I allt detta finns en maktaspekt som är viktig att belysa. Genom det faktum att män gör konkreta förändringar, sådant som syns och är synliga under lång tid, finns det också en generell risk att kvinnors uppgifter (som kan tolkas som mer "vardagliga") osynliggörs.⁶⁴

Kaffekokande och servering

Under mitt besök på Holmön så deltog jag i Senorgympa med en grupp äldre damer och efteråt så bjöds det på kaffe och bullar. Under fikastunden satt vi och samtalande och det framkom då att en av damerna var ensam kvinna i styrelsen på en annan förening på ön. På frågan om hon märkte av faktumet att hon var ensam kvinna bland män, så svarade hon att det oftast faller på henne att koka kaffe och liknande. Hon menade att hon inte orkade göra något större väsen av det och att "hon ändå var för gammal och så van nu". Riksorganisationen Hela Sverige Ska Leva gjorde under åren 2014-2015 enkätundersökningar till landsbygdsbor angående jämställdhet och det lokala utvecklingsarbetet, varpå det framkom att kvinnor många gånger agerar som just "kaffekokerskor". Den övriga arbetsdelningen kunde också uppfattas som könsstereotypisk.⁶⁵

I både Norrmjöle och Gravmark verkar det som att det finns en klar majoritet kvinnor bland medlemmarna som vanligtvis hjälper till med fika och matlagning. Det förefaller sig även som att en stor del av dessa tillhör den äldre generationen som har bott i byarna länge. Göran tror att ålder nog är en faktor som har betydelse för vilka uppgifter som utförs av vilka. Han menar att ju fler unga som kommer in och engagerar sig desto mer suddas gränserna ut för vad män och kvinnor "kan" eller "bör" göra.

Ja desto yngre folk som kommer in desto mer blandat blir det. Då är det inte bara damerna som det tas självklart att dom ska göra fika och sånt, alltså sådana där riktigt gamla kvinnoysslor. Då kan ju vem som helst göra det lika bra. Så det går lite åt det hållet, det blir bättre på den sidan. (Göran, Norrmjöle)

⁶⁴ Elvin-Nowak, Ylva. Thomsson, Heléne. *Att göra kön*, s.108

⁶⁵ Hela Sverige Ska Leva – jämställdhetsfolder (hämtad: 2017-04-21)

Upplevd verklighet och statistisk verklighet

Elvin-Nowak och Thomsson menar att relationer som uppstår mellan män och kvinnor bygger på relativa över- och underordningar. En kvinna i Sverige 2017 underordnas inte på samma sätt som en kvinna i Sverige gjorde 1917. Rådande kultur och historisk tidpunkt har därför en given betydelse för vilken slags över-/underordning det går att tala om. De menar att den relativa underordningen idag går att utläsa genom att kvinnan *nästan* kan göra allt som män gör. Hon tjänar nästan lika mycket i lön, hon blir kanske mellanchefer men inte VD och så vidare.⁶⁶ Dessa strukturer bortses gärna ifrån, dels för att det som kvinna kan upplevas jobbigt att se sig själv som ett "offer", som någon som inte har full makt över sitt liv och därmed sina livsval.⁶⁷ Ett annat skäl är det som nämndes tidigare, om genuskontraktets upplevelse som "den naturliga ordningen".

Författarna menar att de beslut kvinnor och män tar istället ofta härleds till personlig preferens och egna önskemål. Ett sådant exempel skulle kunna vara att en kvinna i en förening väljer att ansvara för matlagningen till en sammankomst för att hon tycker om att laga mat, eller att en man väljer att inte hjälpa till med matlagningen inför samma sammankomst för att matlagning inte intresserar honom. För den enskilda individens upplevelsevärld är detta också sant, det tillhör – eller tillhör inte – just deras intressen. Elvin-Nowak och Thomsson poängterar dock att det är väldigt få val i livet som den enskilda individen tar som inte är påverkat eller influerat av rådande samhällsnormer och strukturer. De val vi gör sker inom ramarna för vad som associeras som kvinnligt respektive manligt: att kvinnor kopplas till moderskap som i sin tur kopplas till omsorg och hushållssysslor och att manligt i sin tur kopplas till det som inte är kvinnligt.⁶⁸ Björk menar därför att det är viktigt att tydliggöra skillnaden på *upplevd verklighet* och *statistisk verklighet*, och att den omfattning som dessa "verkligheter" skiljer sig åt blir ett mått på i vilken mån som jämställdhet är förverkligat.⁶⁹

Det är även värt att påpeka att genom att göra sådant som förväntas av oss så får vi ofta en bekräftelse som på det individuella planet kan kännas bra. Kvinnan som kokar och serverar kaffe kanske får positiva ord och tack från omgivningen som gör att det upplevs som trevligt för henne. Elvin-Nowak och Thomsson menar att det alltid finns någon slags vinst på att delta enligt genuskontrakten, och alltid en risk att förlora något när vi inte gör detta. Därför är de flesta av oss passiva deltagare i det rådande genussystemet.⁷⁰

Genuskontraktet blir synligt än en gång

Det vi hittills har sett är alltså ganska tydliga uppdelningar av uppgifter som kommer ifrån vad som kan uppfattas som klassiskt "kvinnliga" och "manliga" områden. Vi kan även här uttyda en slags ovilja eller passivitet att som "fel kön" beträda dessa. Detta kan än en gång ses som exempel på ett traditionellt genuskontrakt där kvinnor anses bättre lämpade att utföra sysslor som kan kopplas till hemmet: matlagning, diskning, städning och omvårdnad. Kvinnan anses mer fingerfärdig och pysslig. Mannen anses bättre lämpad att utföra praktiska, konkreta och tunga uppgifter så som att såga, bygga och röja. Detta är också ett typiskt uttryck för hur kvinnor

---

⁶⁶ Elvin-Nowak, Ylva. Thomsson, Heléne. *Att göra kön*, s.139

⁶⁷ Ibid, s. 140

⁶⁸ Ibid, s.145

⁶⁹ Björk, Nina. *Under det rosa täcket*, s.218

⁷⁰ Elvin-Nowak, Ylva. Thomsson, Heléne. *Att göra kön*, s.54

och mäns kroppar historiskt ansetts passa till olika uppgifter och därmed anses ha sin naturliga grund.⁷¹

Skapandet av manlighet och kvinnlighet

Nu har jag alltså resonerat för att män och kvinnor hålls isär genom att de i hög grad tenderar att ansvara och engagera sig inom olika områden och genom att de utför olika slags arbetsuppgifter. Men hur kommer det sig egentligen att det blir så? Det finns givetvis inte *ett* enkelt eller rätt svar på detta och att besvara det helt och hållet är förmodligen en omöjlighet. Det kan dock dels förklaras genom att denna uppdelning många gånger legitimeras genom att framstå som den naturliga ordningen, något som bara *är* och som formligen bör vara så. Män och kvinnor tillskrivs olika egenskaper och anses därför bättre lämpade inom vissa områden och med vissa sysslor.⁷² Genom mina intervjuer växer bilden, om än en suddig sådan, av mannen och kvinnan som essentiellt olika fram.

Om kvinnor och män i styrelsen

Håkan från Gravmark menar att det för honom är väldigt viktigt att ha både kvinnor och män i en styrelse då dom tillför olika perspektiv till föreningen.

[...] För det här med kvinnligt och manligt, det vill jag ha. Därför att du ser troligast på en viss sak som kvinna, och jag ser det som man. Och det måste man kunna höra och se vad man ska göra. Det tycker jag är viktigt. (Håkan, Gravmark)

Den kvinna från Holmön som jag pratade med som var ensam kvinna i styrelsen hos en annan förening, menade även hon att det var viktigt med ett ”kvinnligt perspektiv”. Hon trodde exempelvis att det var mycket detaljer kring frågor som kvinnor är duktiga på att fånga upp och som män annars lätt kan missa. Anna från Gravmark menar att hon inte reflekterat så mycket över könsrepresentationen i styrelsen men hon upplever det som att män ibland har svårt att lyssna på kvinnor, speciellt om parterna har olika åsikter. Därför tycker hon att det kan vara skönt med fler kvinnor. Vidare tror hon att kvinnor generellt sätt är mer omvårdande och att de nog i större utsträckning värnar om gemenskap. Detta grundar hon från sina erfarenheter av att arbeta på en kvinnodominerad arbetsplats.

Ja det tror jag, jag tror att man har lite olika tankar, män och kvinnor faktiskt. Jag tänker väl lite så att, kvinnor kanske tänker lite mer på... Att ta hand om saker. Lite mer omvårdnad. Att man ska värna om samspelet, det sociala... (Anna, Gravmark)

Håkan nämner också att han tror att en jämn representation av både kvinnor och män är viktigt för att upprätthålla en balans mellan könen. Han menar att om det blir för mycket av det ena eller det andra, så blir det negativt. Detta grundar även han på erfarenheter från den tid han jobbade på en kvinnodominerad arbetsplats.

Och sen är tyvärr att det är på det viset att kvinnor är väldigt fula. Dom går bakom ryggen på varandra. När vi sitter såhär och pratar med varandra så kan det vara ”Vad jättefin du är, vad snäll du är, och du är så duktig” och så vidare, och sen när hon går till nån annan så kan hon säga ”fy fan hon är ju värdelös”. Tyvärr har jag varit med om det. Den andra delen är med karlar, när det bara är karlar så kan det bli mycket jaktsnack, flicksnack och skitsnack. (Håkan, Gravmark)

---

⁷¹ Ibid, s.204

⁷² Hirdman, Yvonne. *Genus – om det stabilas föränderliga former*, s.93

Biologiska sanningar

Här målas alltså kvinnan och mannen upp som *ying och yang* som kompletterar varandra, som tillsammans skapar en ordning och balans just för att de är män och kvinnor. Detta liknar det resonemang som ofta förs fram inom särartstänkandet, där biologin används för att förklara och rättfärdiga beteenden och egenskaper som anses kvinnliga eller manliga. Dessa "biologiska sanningar" kan se olika ut beroende på plats och tidpunkt. Historiskt sätt har vetenskapen sökt efter dessa biologiska sanningar genom att exempelvis mäta kvinnor och mäns hjärnor, eller som inom psykologin genom freudianska begrepp så som "penisavund" och liknande. Idag talar vi istället gärna om *naturliga samband* mellan kön och egenskaper.⁷³

Genom att hänvisa till biologin kan orättvisor mot båda kön rättfärdigas genom att det ses som något naturligt, essentiellt och oföränderligt. Kvinnligheten och manligheten ses som inneboende delar av individerna som oklanderligt finns där just för att de är män eller kvinnor. Elvin-Nowak och Thomsson menar att när dessa biologiska sanningar skapas glöms (och göms) maktperspektivet undan, vilket gör att de strukturer som underordnar kvinnor och överordnar män inte synliggörs.⁷⁴ Att finna naturliga samband mellan man och manlighet och kvinna och kvinnlighet, blir enligt Björk, legitima ursäkter för att sedan kunna hålla isär dessa och fördela makten ojämnt.⁷⁵

Stereotypa bilder

I intervjuerna så målas kvinnor upp som mer lyhörda och detaljorienterade, medan män målas upp som mer "grova" och som sämre lyssnare. Håkan menade att om män i grupp möts så blir det lätt "jakt snack, flick snack och skitsnack", där min uppfattning var att "flick snack" avsågs när män pratar om kvinnor i mer sexuell bemärkelse. Jakt kan också, som tidigare nämnts, kopplas till något "typiskt maskulint". Vidare menade han att kvinnor i grupp har lätt för att gå bakom ryggen på varandra. Dessa ibland motsägelsefulla föreställningar är vanligt förekommande stereotypa bilder av kvinnor och män, som florerar och porträtteras inte minst i media.⁷⁶ Stenbacka och Forsberg resonerar kring att myter och nidsbilder som finns av landsbygder tillslut kan upplevas som sanningar av de som själva bor där. Jag menar att det finns en lika stor risk för detta när det kommer till fördomar om kvinnor och män. Beteenden som att kvinnor "går bakom ryggen" på varandra, eller att män pratar om jakt och tjejer så fort de får chansen, kan tillslut upplevas som något "naturligt" för könen.

Även om resonemangen som förs under intervjuerna innebär att informanterna tycker det är viktigt med både män och kvinnor i en styrelse, kan en ställa sig frågan om det skäl som avses är ursprunget ur en tanke eller önskan om jämställdhet. Är det främst ur ett rättviseperspektiv som kvinnor och män behövs i styrelsen, eller är det på grund av att de är representanter av sitt biologiska kön och därmed bidrar med "manliga" och "kvinnlige" perspektiv som kompletterar varandra?

---

⁷³ Björk, Nina. *Under det rosa täcket*, s.27

⁷⁴ Elvin-Nowak, Ylva. Thomsson, Heléne. *Att göra kön*, s.129

⁷⁵ Björk, Nina. *Under det rosa täcket*, s.27

⁷⁶ Miss Representation (dokumentärfilm)

Kontextens betydelse

Stenbacka och Forsberg menar att platser inte är statiska eftersom det finns strömmar av människor, relationer, idéer, varor och att dom ständigt jämförs med andra platser. En plats kan ha olika betydelser i olika sammanhang, den kan exempelvis ses som en centralort för vissa och som en mer perifer ort för andra.⁷⁷ Olika strukturer, såväl fysiska som socialt konstruerade ser också olika ut beroende på vart vi befinner oss. Faktorerna bakom detta är många, det kan exempelvis handla om platsens historia. Har den en dominerad industri? Hur ser arbetsmarknaden ut? Hur ser det geografiska läget ut? Vilka institutionella ramverk möjliggör och begränsar handlingarna på denna plats?⁷⁸ På Holmön blev könsuppdelningen mellan ansvarsområden kanske extra tydlig, vilket dels skulle kunna förklaras av just kontextuella skillnader som dessa. Ön beskrevs exempelvis som en plats med stark historia av kvinnokultur, det geografiska läget skiljer sig tydligt från de två andra orterna och det faktum att antalet boende på ön är mycket färre än i Norrmjöle och Gravmark kan dessutom göra att uppdelningen blir ”extra” synlig. Alla faktorer går dock inte att fånga med blotta ögat. Det som ändå kan konstateras, är att den lokala kontexten har betydelse för hur genuskontrakt ser ut i olika sammanhang. Män och kvinnors handlingsalternativ ser därför olika ut på olika platser.⁷⁹ Klass, ålder, etnicitet, sexualitet (med flera) är viktiga begrepp som har stor betydelse för att kunna förstå genus. Dessa faktorer samverkar och begränsar individens handlingsutrymme på olika sätt.⁸⁰

Ålder och tradition

En del av mina informanter upplever det som lättare för unga människor att bryta traditioner och normer och att det är mer okej som ung att göra något som kanske uppfattas ”typiskt manligt” eller ”typiskt kvinnligt”, oavsett könstillhörighet. Detta kan dels bero på att dessa har vuxit upp med genuskontrakt som ser annorlunda ut än den äldre generationens eller att de rör sig i andra, kanske mer tillåtande kretsar. Merparten av de intervjuade menar också att de tror att ungas deltagande i föreningar har betydelse för vilka frågor och idéer som kommer upp. Många påpekar att den äldre generationen har lätt för att hålla fast vid gamla vanor.

Jag tror att dom här som är äldre och har varit med, dom kör lite sådär ”sådär har det varit, det här funkar”. När man kommer in som yngre så kanske man vill testa lite nya saker, eller nya ingångar. Det behöver inte ens vara en ny sak, det kan vara ett annat tänk bara. (Anna, Gravmark)

Ålder kopplas ihop med tradition genom att den äldre generationen utmålats som mer nostalgiska och på snudd till bakåtsträvande. Tradition beskrivs dessutom många gånger som en orsak till olikheter mellan kvinnor och män och något som är svårt att förändra.

Gammal hävd, skulle jag säga. Gamla vanor. Det är svårt att bryta litegrann... ”Gubbarna ska vara ute och göra något nyttigt” eller sådär, så är det ju. Men i och med att det blir mer yngre folk som kommer med så blir det också mer att alla kan ställa upp med vad som helst. Så man hoppas ju att det kan bli lite mer så, det är ju bara en fördel. (Göran, Norrmjöle)

På så vis kan ålder och tradition vara en bidragande faktor till en förstärkt arbetsfördelning och därmed förstärkt genus. Det bör dock poängteras att traditioner är något högst subjektivt och att ett och samma fenomen kan tolkas olika från person till person. Elvin-Nowak och Thomsson menar också att även om det finns en medvetenhet om att samhället inte är jämställt, så lockas

⁷⁷ Forsberg, Gunnel. Stenbacka, Susanne. *Rumsliga Genusanalyser med aktören i fokus*, s.125

⁷⁸ Ibid, ss.125-126

⁷⁹ Forsberg, Gunnel. Stenbacka, Susanne. *Rumsliga Genusanalyser med aktören i fokus*, s.127

⁸⁰ Rönnblom, Malin. *Ett eget rum? Kvinnors organisering möter etablerad politik*, s.24

gärna människor att tro att det kommer att bli förändring och bättring med nya generationer.⁸¹ Detta kan till viss del vara sant i och med generationers olika slags genuskontrakt, vilket innebär en möjlighet att tänja eller bryta traditionella normer. Tron på att ”allt kommer att ordna sig” kan dock bidra till ett fortsatt passivt deltagande i genussystemet, vilket i sig inte leder till någon förändring.⁸²

Riktiga bybor

I samband med traditioner så blir det tydligt hur det ibland görs skillnad på ”riktiga bybor” och inflyttade. Maj-Lis berättar att trots att hon har bott många år på Holmön så räknas hon fortfarande som en ”inflyttad” i byn. På frågan hur länge en måste ha bott på ön för att räknas som en ”riktig Holmöbo” svarar hon:

Ja det är flera generationer. Han som var byaåldersman när jag kom hit, hans pappa eller farfar var från Burträsk, ja du vet dom kallade han fortfarande för Burträskarn. Men samtidigt så var han ju byaåldersman, så dom accepterade ju honom. (Maj-Lis, Holmön)

Carl menar också att han tror att riktiga Holmöbor i större utsträckning förväntar sig att nyinflyttade ska veta vilka de är, och att främst äldre män hör till denna grupp. Detta kan yttra sig genom att de själva inte presenterar sig utan direkt frågar vad den nyinflyttade heter. Det kan även falla sig naturligt att berätta om hur många generationer av familjen som har bott på ön.

Det faktum att det görs skillnad på riktiga bybor och inflyttade gör att klass och platsidentitet blir centrala begrepp. Här kan det även dras en parallell till det som Stenbacka och Forsberg skriver om platserns rörlighet och relativitet, det vill säga hur en plats kan få olika betydelser när den jämförs med andra platser. På så vis skapas även olika ”vi och dom”, vilket i detta fall utgörs av ”riktiga bybor” och inflyttade bybor.⁸³ Carl kunde även urskilja hur framför allt äldre män i kategorin ”riktiga bybor” kunde förutsätta att nya personer i omgivningen skulle veta vilka de var, eller att de presenterade sig genom att berätta hur många generationer av deras familj som bott på ön. Klass kan i denna betydelse bli ett uttryck för både kultur och genus och därmed makt.

---

⁸¹ Elvin-Nowak, Ylva. Thomsson, Heléne. *Att göra kön*, s.54

⁸² Ibid, s.54

⁸³ Forsberg, Gunnel. Stenbacka, Susanne. *Rumsliga Genusanalyser med aktören i fokus*, s.125

Slutord

Denna studie har syftat till att undersöka hur genus görs i byautvecklingsföreningar med exempel från Umeå Kommun. De genuskontrakt som gått att urskilja tyder på att kvinnor och mäns roller i föreningarna vilar på ganska traditionella förväntningar om vad som anses manligt respektive kvinnligt. Genuskontrakten handlar inte om en ojäm maktfördelning där ena könet ges mindre eller inget ansvar i verksamheten, men det handlar om en rätt så tydlig uppdelning om vilket slags ansvar som ska ligga på vem. I detta finns, som tidigare nämnt, en viktig generell maktaspekt genom att olika ansvarsområden kan värderas olika och genom att de också ger möjlighet till olika slags handlingar. Olika roller i styrelsen ger exempelvis olika möjligheter till faktisk påverkan. Byggandet av en ny altan är en förändring som är synlig i flera år, medan ”vardagliga” sysslor lätt kan förbises.⁸⁴

Att vissa områden/uppgifter upplevs som givet maskulina eller feminina kan också avläsas genom att män och kvinnor, medvetet eller omedvetet, undviker att beträda dessa. En mängd olika kontextuella faktorer påverkar genuskontraktens utformning och upprätthållandet av dessa kan ske av vana, av en omedvetenhet eller kanske av en känsla att det tillhör den naturliga ordningen. Uppdelningen mellan könen behöver inte heller upplevas som ett problem för de berörda. Genuskontrakt är, som tidigare nämnt, fyllda av normer som anses så allmänt självklara att det många gånger kan vara svårt att urskilja dom, än mindre ifrågasätta dom. Separerade ansvarsområden/uppgifter för kvinnor och män är dock en förutsättning för genussystemets fortsatta verkan.⁸⁵ Genom en tydlig uppdelning mellan könen riskerar alltså de undersökta föreningarna att upprätthålla de platsspecifika genuskontrakten.

Samtliga föreningar menar att det är viktigt med både kvinnor och män i organisationen. En del menade att detta är viktigt i den bemärkelsen att kvinnor och män tillför olika perspektiv till föreningen, just för att de är kvinnor och män. Detta skapar en paradox som är viktig att belysa och problematisera. Genom att exempelvis tillsätta en kvinna i en styrelse med förhoppningen om att hon kan tillföra ett *kvinnligt perspektiv* i föreningen, så görs paradoxalt nog genus eftersom det förväntas att hon ska vara och bete sig på ett visst sätt just för att hon är kvinna. På så vis kan genus göras även i jämställdhetens namn.

De maktstrukturer som ryms inom genussystemet brukar kallas för sega strukturer, vilket talar för att förändringar sker långsamt. Det är dock viktigt att förstå att förändringspotentialen onekligen finns där, genom att makt är något som (om)skapas mellan människor och av människor.⁸⁶ Genus är en social konstruktion, alltså något som vi skapar. Eftersom manlighet och kvinnlighet i många fall likställs med hur vi är som individer, kan det på ett personligt plan upplevas som väldigt svårt att bryta ett mönster som under en lång tid varit en så stor del av ens liv.⁸⁷ Den som går emot genuskontraktets premisser kan dessutom mötas av ifrågasättanden från omgivningen.⁸⁸ Jag menar dock att det finns stora vinster av att bryta genuskontrakt, inte minst för den individuella friheten men även för att detta skapar möjligheter att frigöra resurser på en större samhällsnivå. Detta såväl på landsbygder som i städer.

---

⁸⁴ Att göra kön, s.108

⁸⁵ Hirdman, Yvonne. Genussystemet – reflexioner kring kvinnors sociala underordning, s.51

⁸⁶ Rönnblom, Malin. *Ett eget rum? Kvinnors organisering möter etablerad politik*, ss.23-24

⁸⁷ Att göra kön, ss.98-99

⁸⁸ Att göra kön, s.245

Källor och litteratur

Björk, Nina. *Under det rosa täcket*. Wahlström & Widstrand, 1996.

Brinkmann, Svend. & Kvale, Steinar. *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 2:a uppl. Lund: Studentlitteratur, 2009.

Elmquist, Tobias. *Allt om föreningsliv och kultur på landsbygden*, Allt om landet. Jordbruksverket, 2013.

Elvin-Nowak, Ylva. & Thomsson, Heléne. *Att göra kön*. 4:e uppl. Stockholm: Albert Bonniers Förlag AB, 2003.

Forsberg, Gunnel., Lundmark, Mats., Stenbacka, Susanne. *Demografiska myter: föreställningar om landsbygden – mer myter än faktiska fakta*. Stockholm: Öhrlings Pricewaterhouse Coopers AB, 2012.

Forsberg, Gunnel. & Stenbacka, Susanne. Rumsliga Genusanalyser med aktören i fokus. I Å Finne sted: *Metodologiske perspektiver i stedsanalyser*. Dale, Gunnerud, Berg, Kramvig, Førde (red.), 123-141. Trondheim: Akademiska forlag, 2013.

Hela Sverige Ska Leva, jämställdhetsfolder

http://www.helasverige.se/fileadmin/user_upload/HSSL_Kansli/nyheter/jamstalldhetsfolder_1aagupploest.pdf (hämtad: 2017-04-21)

Hirdman, Yvonne. *Genus – om det stabila föränderliga former*. 2,5:e uppl. Malmö: Liber, 2001.

Hirdman, Yvonne. *Genussystemet - reflexioner kring kvinnors sociala underordning*. Kvinnovetenskaplig tidskrift, Nr.3, Kvinnor och TV. 49-63, 1988.

Kaijser, Lars. & Öhlander, Magnus. *Etnologiskt fältarbete*. Lund: Studentlitteratur, 1999.

Lindahl, Kajsa. *Gravmark – optimistisk by som fått nytt liv*. Västerbotten Kuriren. 2016-06-21.

<http://www.vk.se/plus/1772493/gravmark-optimistisk-by-som-fatt-nytt-liv> (hämtad: 2017-04-14)

Månsson, Per. (red.). *Moderna samhällsteorier*. 8:e uppl. Nordstedts Förlagsgrupp AB, 2010.

Rönblom, Malin. *Ett eget rum? Kvinnors organisering möter etablerad politik*. Diss., Umeå universitet, 2002.

Siebel, Newsom, Jennifer. & Acguaro, Kimberlee. *Miss Representation* (dokumentärfilm), 2011.

SOU 2016:26. Parlamentariska landsbygdskommittén. *På väg mot en ny politik för Sveriges landsbygder – landsbygdernas utveckling, möjligheter och utmaningar*. Delbetänkande. Stockholm: Elanders Sverige AB, 2016.

Statistiska Centralbyrån, *Småorter; arealer, befolkning*. 2017-04-05.
www.scb.se/MI0810 (hämtad: 2017-05-09)

Stenbacka, Susanne. *Bynätsprocessen: teoretiska utgångspunkter för att förstå det lokala ledarskapet*. Forskningsrapport framtagen för Bredbandsforum, 2013.

Stenbacka, Susanne. *Män utanför städerna – om konstruktionen av rurala maskuliniteter och identiteter under förändring*. SOU 2014:6, Män och jämställdhet, bilaga 12. Socialdepartementet.

Umeå Kommun, demografens webbmodul.
www.umea.se (hämtad: 2016-04-06)

www.gravmark.se (hämtad: 2017-04-02)

www.holmon.com (hämtad: 2017-04-02)

Övergripande planering, Umeå Kommun. *Umeå landsbygd – en välmående del av kommunen*. Utredningar och rapporter från Övergripande planering, nr. 6, 2015.